

Skogfinnene

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 30.11.2015

Innhold

Hvem er skogfinnene?

Historie

Tradisjonelt levesett og religion

Språk

Skogfinnene i dag

Hvem er skogfinnene?

Minoriteten heter *skogfinner* fordi de er etterkommere etter finske innvandrere som bosatte seg i områder med barskog. De første skogfinnene kom til Norge tidlig på 1600-tallet. Man regner med at det finnes flere hundre personer som anser seg selv som skogfinner i Norge i dag. I tillegg til betegnelsen *skogfinner* omtaler også en del personer seg som *finner*.

Kvæner ble tidligere ofte brukt som en fellesbetegnelse på dem man anså som finnættede i Norge, inkludert skogfinnene. Dette bidro til å usynliggjøre skogfinnene som egen etnisk gruppe, med en egen innvandringshistorie i Norge. Helt opp til 1990-tallet finnes eksempel på at myndighetene regnet skogfinnene som en sørnorsk gruppe av kvenene i Norge. Mer kunnskap om skogfinnene og kvenene/norskfinnene viser imidlertid at de er forskjellige folkegrupper.

Historie

Skogfinnene kom opprinnelig fra Finland, særlig fra Savolaks-området, der de livnærte seg som svedjebrukere. Mot slutten av 1500-tallet var området overbefolket i forhold til skogressursene for å kunne drive svedjebruk. Mange så seg derfor om etter nye skogområder for å kunne fortsette med svedjebruk. Dessuten var Finland en del av Sverige på denne tiden, det var krig mellom Sverige og Russland og år med hungersnød. Dette var også medvirkende til at skogfinner flyttet fra området.

Hertug Karl av Värmland (senere Karl IX av Sverige) inviterte skogfinner til å bosette seg i Värmland – flere innbyggere kunne øke skatteinntektene. Antallet skogfinner i Sverige økte raskt, og etter hvert ble det konflikt mellom skogfinnernes bruk av skogarealer til svedjeformål og andre interesser for skog. Bergverksindustrien var i sterk vekst, og myndighetene prioriterte behovet for tømmer til jernverkene og sagbrukene. Det ble derfor forbud mot å drive svedjebruk på annen mark enn den man selv hadde eiendomsretten til. Fra 1630-tallet begynte skogfinnene å flytte over grensen til Norge. Skogfinnene bosatte seg særlig i skogområder som var ubebodd av nordmenn. Finnskogen, fra Trysil i nord til de sentrale delene av Østfold i sør, ble det største sammenhengende området. Noen vandret lenger inn i landet og ryddet boplasser vest for Glomma, blant annet i Eidsvollstraktene, Oslomarka, Drammensmarka, Aurskog-Høland, Hurdal, på Hadeland, Ringerike, Romerike og øst i Telemark. Etterkommere etter skogfinnene finnes derfor i dag først og fremst i disse områdene, men på slutten av 1700-tallet bosatte det seg skogfinner fra Trysil også i Verdal i Nord-Trøndelag. Med den store fraflyttingen som har vært fra utkantområder de siste hundre årene, er skogfinnene i dag jevnt spredt over det meste av Østlandet og i enda videre geografi.

Svedjebruk

Skogfinnene drev *svedjebruk* i granskog. Alt av trær i et utvalgt skogområde ble felt og fikk så ligge og tørke et år eller to, før området ble brent. I det næringsrike askelaget ble det sådd svedjerug – en toårig rugsort. Denne måten å dyrke denne rugsorten på ga svært store avlinger, sammenlignet med norske bønders avlinger av bygg og havre i åkerbruk. Det ble som oftest tatt bare én avling på hver svedje. Derfor tok svedjebrukere stadig nye skogarealer i bruk.

Allerede etter få år kom svedjebuket også i Norge i konflikt med andre interesser for skog, i første rekke behovet for tømmer til sagbruksindustrien. I tillegg ble de såkalte løsfinnene, som hovedsakelig var skogfinner uten fast bosted, sett på som problematiske for myndighetene, blant annet fordi de var vanskelige å skattlegge. Kongen beordret derfor løsfinnene til å bli bofaste og oppføre seg som nordmenn. Som følge av strengere begrensninger for å drive svedjebruk, gikk skogfinnene etter hvert over til å bli rene åkerbrukere. Men ulovlig svedjebruk fortsatte til inn på 1800-tallet i de dype østlandsskogene der myndighetenes kontroll var mindre.

Myndighetene registrerte skogfinnene med etternavn basert på fars fornavn i stedet for deres finske slektsnavn, og i arkivene ble også fornavnene fornorsket. Slik forsvant den finske navnekulturen – noe som

gjør at det er vanskelig å identifisere dem som skogfinner i f.eks. kildemateriell for slektsgranskning. Nasjonsbyggingstiden etter 1814 var preget av fornorskingspolitikk og negative holdninger overfor minoriteter, deriblant også overfor skogfinnene. Møtet med skolevesenet der all undervisning foregikk på norsk, var traumatisk for mange.

Flere skogfinske foreldre sluttet derfor å snakke finsk i hjemmet slik at barna skulle lære norsk. Det å ha finske aner ble oppfattet som negativt, og mange gjorde sitt beste for å skjule og undertrykke sitt kulturelle og etniske opphav. Mye av det skogfinske ble fortiet på første halvdel av 1900-tallet.

Takket være stor innsats fra mange skogfinner fra 1940-tallet og utover, opplever den skogfinske kulturen i våre dager et oppsving. Statusen som nasjonal minoritet og endringen i myndighetenes minoritetspolitikk bidrar til denne utviklingen. Siden 1970 har Finnskogdagene blitt arrangert årlig på Svullrya i Grue kommune i Hedmark, der skogfinske kulturtradisjoner vises fram for besøkende. I 1999 ble det opprettet en skogfinsk interesseorganisasjon, Skogfinske Interesser i Norge, og siden 2005 har Norsk Skogfinsk Museum i Grue kommune oppnådd mye innen vern av skogfinske kulturminner.

Tradisjonelt levesett og religion

Tradisjonelt levesett

I tillegg til svedjebruket hadde skogfinnene flere kulturtradisjoner som var annerledes enn i norsk kultur. Dette gjaldt blant annet byggeskikken. Som bolighus hadde skogfinnene røykstuer som ble varmet opp med store røykovner uten skorstein. Røykovnene ga svært god varmeutnyttelse, og skogfinnernes røykstuer var mye mer varmeeffektive enn de vestnorske røykstovene. I tillegg hadde hver gård røykbadstue for badstubad, og i svedjebrukstiden hadde mange gårder rier, et spesielt tørkehus for rugavlingene. Både badstuer og rier varmes med røykovner. Skogfinnene var dyktige på å utnytte materialer fra skogen. Fletting av bjørkenever har lange tradisjoner hos skogfinnene og synes å ha kommet til Østlandet med tilflyttingen av skogfinnene. Av neverfletting laget de både konter (ryggsekker), sko og en rekke andre bruksgjenstander. Særegne mattradisjoner og en rik sang- og musikktradisjon med røtter i gammel finsk runesang kjennetegner også deres kultur.

Religion

Sverige, og da også Finland, hadde allerede på 1500-tallet gått over til protestantismen, og derfor tilhørte skogfinnene samme religion og trossamfunn som bygdefolket i de områdene de kom til i Norge.

Skogfinnene har ofte blitt forbundet med magi og mystikk. Skogfinnernes bruk av magi har bakgrunn i den sjamanistiske naturoppfatningen som er felles for finsk-ugriske kulturer, og er ingen religion som, for skogfinnene, var i konflikt med en offisiell religion. Den sjamanistiske magien ble utøvet gjennom ritualer, besvergelses og symboler, og ble brukt for å helbrede sykdom og som beskyttelse mot onde makter. Skogfinnernes runesanger kunne være både religiøse og historieformidlende.

Språk

Skogfinnene snakket opprinnelig finsk, nærmere bestemt en 1600-tallsdialekt fra Savolaks. Etter at de flyttet fra Finland, fulgte de ikke utviklingen av det finske språket i Finland. Derfor bevarte de i høy grad språket slik som det var da de utvandret. For å kunne snakke med den norskspråklige befolkningen i områdene der de bosatte seg, lærte skogfinnene seg norsk og var derfor i mange tilfeller tospråklige. Helt fram til langt inn på 1900-tallet ble det snakket skogfinsk på Finnskogen, men språket døde så ut. Viktige medvirkende årsaker til at språket døde ut var at barna måtte snakke norsk på skolen og at kirken kun brukte norsk.

Skogfinnene snakker i dag norsk, men noen skogfinske enkeltord er fortsatt i bruk på Finnskogen, i tillegg til mange hundre skogfinske stedsnavn. Noen stedsnavn er helt skogfinske, mens andre er sammensatt av skogfinske og norske ledd, for eksempel Mostalamb (svart + tjern) og Hokkavika (første ledd betyr ulv). Mange finske personnavn er fortsatt i bruk, og noen tar tilbake finske etternavn. På Finnskogen er det fremdeles noen personer som snakker norsk med et tonefall som stammer fra det skogfinske språket.

Skogfinnene i dag

Mange føler sterk kulturell tilhørighet til det skogfinske, mens andre skogfinner opplever at forskjellene mellom det norske og det skogfinske er ganske utvasket. Noen ønsker ikke å stå fram med sin skogfinske bakgrunn, eller de ønsker ikke å betegne seg som skogfinner.

Skogfinner markerer sin kulturelle tilhørighet på ulike måter. Noen deltar aktivt i organisasjoner og foreninger, mens andre arbeider aktivt med å dokumentere historie, tradisjoner, håndverk mm. i samarbeid med museer og historielag. Mange driver slektsforskning, og det er økende interesse for å ta i bruk finske personnavn/fornavn. I de senere tiårene er det skrevet og utgitt mange bøker om skogfinsk kultur og historie, og skogfinske matlagings- og håndverkstradisjoner videreføres av nye generasjoner. Det er designet en egen finnskogbunad, og bevarte skogfinske runesanger er spilt inn og utgitt på CD. I tillegg til museene og historielagene, spiller Finnskogdagene en viktig rolle i å synliggjøre den skogfinske kulturarven for resten av det norske samfunnet. Selv om skogfinnene ikke lenger driver svedjebruk, ikke bor i tradisjonelle røykstuer eller snakker skogfinsk, blir tradisjoner likevel videreført.

En stor takk for god hjelp til:

Birger Nesholen, Skogfinske interesser i Norge og Skogfinsk Museum

